

ŁUKASZ POPŁAWSKI*

Gospodarstwa agroturystyczne, ekoagroturystyczne i ekologiczne jako czynnik rozwoju turystyki na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego

Słowa kluczowe: agroturystyka, ekoturystyka, obszary przyrodniczo cenne, województwo świętokrzyskie

Streszczenie: Rozwój turystyki wiejskiej i gospodarstw ekologicznych w Polsce w ostatnich latach jest bardzo znaczący, co stwarza potrzebę pilnego zajęcia się tą problematyką. Głównym motorem rozwoju agroturystyki jest poszukiwanie przez producentów rolnych dodatkowych źródeł dochodu. Agroturystyka to nie tylko dochód dla samego rolnika świadczącego usługi, ale także rozwój pokrewnych gałęzi z tym związanych, jak: rękodzielnictwo ludowe, przetwórstwo, różnego rodzaju usługi, gastronomia, handel. W konsekwencji prowadzi do urbanizacji zawodowej mieszkańców wsi i wzbogacenia rynku pracy. Gospodarstwa ekologiczne to natomiast naturalne zaplecze dla agroturystyki. Oprócz korzyści społecznych, wyróżnić można korzyści ekonomiczne. Rozwinięcie gospodarki turystycznej w regionach rolniczych stwarza alternatywę dla zatrudnienia pozarolniczego i rozwinięcia produkcji ekologicznej.

1. Wstęp

Szczególny wzrost znaczenia ochrony środowiska nastąpił wraz ze zmianą orientacji rozwoju. W okresie wcześniejszej orientacji zasoby naturalne były uznawane jako nie mające wartości, ze względu na błędną odnośnię do zasobów przyrody teorię wartości, według której zasoby nie będące wytworem pracy ludzkiej nie mają wartości i nie przenoszą pracy uprzedmiotowionej (Górka i in., 1995).

* Dr inż. Łukasz Popławski – adiunkt, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Katedra Ekonomii.

Obecnie przyjęta idea rozwoju (konceptcja trwałego i zrównoważonego rozwoju lub trwałego rozwoju) obejmuje wymiar ekologiczny (środowiskowy), ekonomiczny i społeczny (kulturowy, demograficzny, etyczno-aksjologiczny, świadomościowy) (Poskrobko, 1998). Ponadto, trwały rozwój rozumiany jest jako zrównoważony zbiór łańdów: ekologicznego, społeczno-demograficznego, ekonomicznego, przestrzennego i politycznego. Integracja tych łańdów warunkuje realizację rozwoju zrównoważonego (Fiedor (red.), 2002). Sama definicja zrównoważonego i trwałego rozwoju była wielokrotnie dyskutowana w literaturze, a szczegółowo jest omówiona u B. Piontek (2002). W problematyce poruszającej zagadnienia ekorozwoju obszarów chronionych wiele miejsca poświęca się rolnictwu ekologicznemu i turystyce wiejskiej jako kierunkom rozwoju stwarzającym szansę dla tych terenów.

Systematyczny wzrost oraz konieczność pobudzania działalności ekologicznej na obszarach chronionych spowodowały zainteresowanie autora tą tematyką, dlatego celem niniejszej pracy jest przedstawienie roli gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych w rozwoju turystyki na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego.

2. Obszary chronione w rozwoju społeczno-gospodarczym – zagadnienia teoretyczne

W Polsce istnieje wiele form ochrony przyrody zgodnie z ustawą z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. nr 92 poz. 880, art. 6.1), a w szczególności parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Przestrzenne formy ochrony przyrody i krajobrazu obejmują 33,1% powierzchni kraju, w tym parki krajobrazowe stanowiące 8,2% (2 552 803,6 km²), tj. 25% obszarów chronionych. Na przestrzeni ostatnich lat następuje wzrost powierzchni obszarów chronionych w całości obszaru Polski od 3,5% w 1980 r. do 33,1% w 1999 r. (*Ochrona Środowiska*, 2003).

Podstawowym celem tworzenia systemu obszarów chronionych jest utrzymanie naturalnych procesów przyrodniczych, stabilności ekosystemów, a w szczególności zachowanie bioróżnorodności. Obszary chronione ze względu na swoją specyfikę podlegają specjalnym przepisom prawnym, które decydują w zależności od stopnia ochrony, o dopuszczalnej działalności człowieka. W Polsce, według obowiązujących przepisów, obszary parków krajobrazowych i chronionego krajobrazu są najbardziej predestynowane do wprowadzania idei zrównoważonego rozwoju. Ujęcie rozwoju obszarów chronionych w teorii ekonomii nie jest łatwe, wynika z różnego postrzegania czynnika ziemi w rozwoju gospodarczym.

3. Przestrzeń turystyczna a jej rozmieszczenie

Mówiąc o przestrzennym zakresie turystyki wyróżniamy w obrębie przestrzeni geograficznej i społeczno-ekonomicznej przestrzeń turystyczną, czyli taką przestrzeń, w której zachodzą zjawiska turystyczne (Kowalczyk, 2000). Według Niezgody (2006) granice wyznaczają zatem pobyty turystów oraz obecność infrastruktury, tym samym oznacza to, że jedynym ograniczeniem jest występowanie walorów i atrakcji turystycznych poszukiwanych przez turystów. Gdyby rozpatrywać rozmieszczenie (odległość) od miasta problem ten jest raczej trudny do uchwycenia, ponieważ względy lokalne czy dziedzictwo kulturowe i krajobraz podlegają ocenie indywidualnej, a z drugiej strony samą atrakcją może być chęć przebywania w gospodarstwie rolnym. Według Machnik (2008) każda działalność agroturystyczna odbywa się w przestrzeni agroturystycznej, którą możemy rozpatrywać wąsko – jako teren gospodarstwa rolnego świadczącego usługi agroturystyczne, naturalnego ukształtowania terenu i zmian wynikających z działalności człowieka. Natomiast rozpatrując tę kwestię ujętą szeroko (przestrzeń agroturystyczną) zwracamy uwagę również na stan środowiska naturalnego – czystość wód i powietrza, hałas itp. Sznajder i Przezbórska (2006) rozróżniają to zagadnienie jeszcze poprzez dominację w pejzażu, gdy jest pierwszoplanowa wsi to mówimy o przestrzeni wiejskiej, przy dominacji rolnictwa – rolniczej.

Każda przestrzeń podlega określonej waloryzacji lub inwentaryzacji. Według Machnik (2008) wyróżnia się sześć czynników, które wpływają na ocenę jej wartości:

- piękno krajobrazu,
- obszary dzikiej natury i pustkowia,
- materialne dziedzictwo kulturowe i etniczne,
- szczególnie korzystne wartości dla łowiectwa, wędkarstwa, narciarstwa, wędrówek terenowych,
- dobra dostępność dla szerokiego rynku konsumentów,
- efektywna i profesjonalna działalność promocyjna oraz handlowa, a także właściwe zarządzanie.

Spośród tych czynników, pierwszych pięć to czynniki zależne bardziej od warunków naturalnych, choć również można je w pewien sposób kształtować (zarówno wywierając wpływ pozytywny, jak i negatywny). Ostatni czynnik zależy tylko od lokalnej społeczności i innych osób związanych z działalnością agroturystyczną w regionie. Jest to zatem czynnik zmienny, gdy pozostałe traktuje się jako stałe czynniki jakości przestrzeni agroturystycznej (Sznajder, Przezbórska, 2006).

Drzewiecki (1992) zaproponował metodę waloryzacji przestrzeni agroturystycznej, w której kryteria dobrano tak, aby statystycznie odzwierciedlały czynniki ważne dla turystyki wiejskiej. Jest ona oparta na elementach materialnych, gdyż takie zostały przez autora uznane za w miarę stabilne. Przy przeprowadzaniu waloryzacji

bierze się pod uwagę następujące cechy gmin, ze względu na istniejące dane statyczne możliwe do obliczeń wskaźników:

1. gęstość zaludnienia na 1 km² użytków rolnych,
2. udział rolniczej gospodarki nieuspołecznionej w powierzchni użytków rolnych,
3. udział łąk i pastwisk w powierzchni użytków rolnych,
4. udział lasów w powierzchni całkowitej gminy,
5. udział wód w powierzchni całkowitej gminy,
6. typy osadnictwa wiejskiego,
7. udział osób utrzymujących się z działalności pozarolniczej.

W przypadku pierwszego kryterium maksymalny wskaźnik winien wynosić 80 osób, natomiast dla drugiego – być wyższy niż 60%. Ze względów psychologicznych i fitosanitarnych dobrze byłoby, aby trzeci wskaźnik kształtował się na poziomie wyższym niż 30%. Udział powierzchni zajmowanej przez lasy w gminie, dla dowolnego rodzaju turystyki, jest bardzo istotny i wskazane jest, aby zawierał się pomiędzy 30% a 60%. Również udział powierzchni wód ma duże znaczenie dla rozwoju turystyki i minimalnie powinien wynosić 5%. Ponadto udział osób zajmujących się pozarolniczą działalnością przyczynia się do atrakcyjności turystycznej, jeśli stanowi ponad 60%. Natomiast przedostatni wskaźnik – typ zabudowy wiejskiej i stopień rozproszenia zabudowy – bywa różnie oceniany, w zależności od osobistych preferencji.

Gmina mająca szanse w rozwoju turystyki i rekreacji musi spełniać co najmniej trzy kryteria. W Polsce jest około 1400 gmin kwalifikujących się jako atrakcyjne dla rozwoju agroturystyki. Powierzchnia zajmowana przez te gminy wynosi 66% powierzchni Polski (208 000 km²) i jest zamieszkiwana przez ok. 8,7 mln ludności (22% ludności kraju). Gminy atrakcyjne dla rozwoju turystyki są rozłożone nierównomiernie, kumulując się na Mazurach, Podlasiu, Pomorzu oraz na ziemi lubuskiej, w północnej Wielkopolsce, Karpatach, Sudetach i na Roztoczu (Machnik, 2008). Przestrzenny podział ze względu na położenie w regionie przedstawia tablica 1.

4. Gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne w Polsce

Konieczność uwzględnienia aspektów ekologicznych w działalności gospodarczej implikuje koncepcja zrównoważonego rozwoju, która jest uwzględniana we wszystkich strategicznych dokumentach rządowych i jednostek samorządowych. Idea zrównoważonego rozwoju ma szczególne znaczenie wobec przyrodniczych obszarów chronionych, które spełniają różne funkcje, a w szczególności zapewniają ochronę naturalnych wartości przyrodniczych. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich jest jednym z najważniejszych w koncepcji rozwoju w ramach Unii

Tablica 1

Liczba gospodarstw agroturystycznych w 2007 roku

Województwo	Liczba obiektów ogółem	Liczba obiektów całorocznych	liczba obiektów sezonowych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba miejsc noclegowych całorocznych	Liczba miejsc noclegowych sezonowych
dolnośląskie	592	562	30	6475	6178	297
kujawsko-pomorskie	333	246	87	3544	2575	969
lubelskie	408	294	114	3445	2463	982
lubuskie	164	123	41	1615	1199	416
łódzkie	167	116	51	1427	1035	392
małopolskie	1590	1230	360	17927	14233	3694
mazowieckie	378	273	105	3322	2561	761
opolskie	112	84	28	1110	858	252
podkarpackie	1074	807	267	8288	6592	1696
podlaskie	929	447	182	5751	3998	1753
pomorskie	770	542	228	7565	5227	2338
śląskie	384	321	63	5296	4439	857
świętokrzyskie	255	274	81	2896	2354	542
warmińsko-mazurskie	869	597	272	8164	5432	2732
wielkopolskie	474	369	105	4703	3702	1001
zachodniopomorskie	491	343	148	5616	3862	1754

Źródło: Instytut Turystyki.

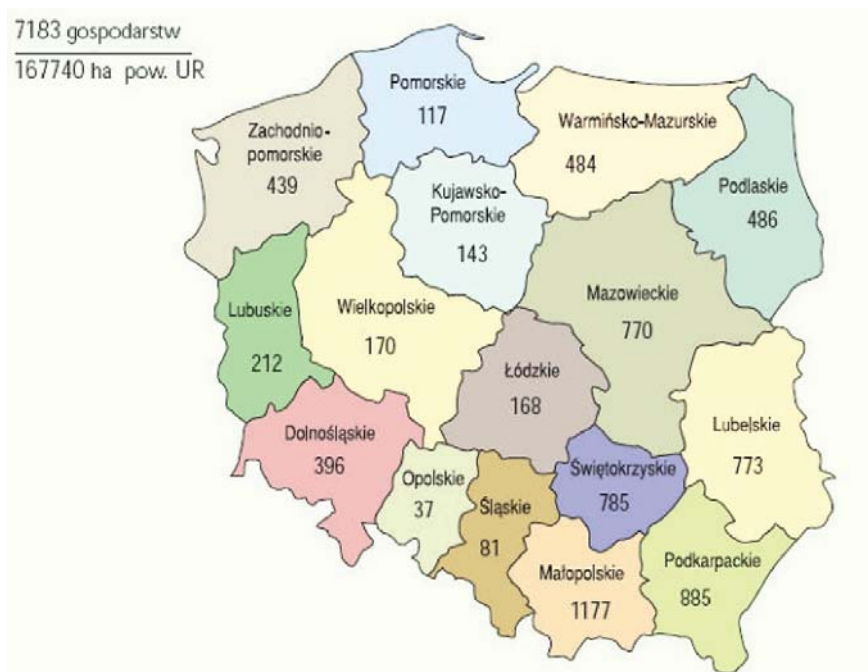
Europejskiej, a więc jego realizacja powinna dokonywać się w ramach szeroko rozumianej idei zrównoważonego rozwoju. Według J. Siekierskiego (2002) istotne znaczenie w zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich mają te kierunki zagospodarowania, które decydują o prawidłowym funkcjonowaniu środowiska przyrodniczego, tj. kanalizacja i oczyszczanie ścieków, gazyfikacja, składowanie i utylizacja odpadów, oraz promowanie ekologicznych kierunków rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, a zwłaszcza rolnictwa integrowanego, ekologicznego oraz agroturystyki zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. W problematyce dotyczącej gospodarki rolnej na obszarach chronionych wiele miejsca poświęca się rolnictwu ekologicznemu, jak również turystyce (agroturystyce, ekoturystyce). Turystykę powszechnie uważa się za szansę

dla obszarów wiejskich w ramach wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju, która może być podstawową funkcją pozarolniczą gospodarstw i mieszkańców wsi, zwłaszcza na obszarach chronionych (parkach narodowych i krajobrazowych).

Reakcją na zagrożenie związane z rolnictwem konwencjonalnym, zwłaszcza o intensywnej produkcji (postępująca chemizacja produkcji), jest coraz silniejsze przekonanie, że tylko rolnictwo ekologiczne nie będzie prowadzić do degradacji środowiska przyrodniczego, a wytwarzana żywność będzie odpowiedniej jakości. Argumentem za takim rodzajem rolnictwa jest utrzymanie w środowisku równowagi przyrodniczej, co jest szczególnie ważne na obszarach chronionych. Wzrost popytu na produkty o najwyższej jakości i relatywnie wyższe ceny tych produktów to główne stimulatory powstawania i rozwoju gospodarstw ekologicznych.

Według danych światowej organizacji rolnictwa ekologicznego IFOAM na świecie jest już 26 milionów hektarów upraw ekologicznych, a liczba takich gospodarstw stale wzrasta. Największe przestrzenie uprawy ekologiczne zajmują w Australii i w Argentynie, a w Europie we Włoszech (ok. 1 milion ha), choć największy udział upraw ekologicznych w ogólnej powierzchni użytków rolnych ma miejsce w Austrii (ok. 11%). W Unii Europejskiej w końcu 2004 r. było ok. 5,7 miliona hektarów upraw ekologicznych, co stanowi ok. 3,5% użytków rolnych – liczba gospodarstw ekologicznych wynosiła natomiast ok. 142 tys. W Polsce na koniec 2004 r. było ok. 3,8 tys. gospodarstw ekologicznych, w tym około 2,1 tys. będących w trakcie przestawiania się, co stanowiło około 1,5% gospodarstw (w Polsce 0,2%). W ciągu 2005 r. i 2006 r. sytuacja w tym zakresie zmieniła się bardzo w Polsce – wielu nowych rolników zdecydowało się na przestawianie swoich gospodarstw (*Materiały...*, 2008).

W Polsce w 1991 roku atest posiadało 49 gospodarstw o powierzchni 550 ha, natomiast na koniec 2001 r. było ich 669 o łącznej powierzchni 14 967,4 ha. W Polsce obserwuje się dynamiczny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych (certyfikowanych i w trakcie przestawiania), zwłaszcza po wejściu do Unii Europejskiej, i tak: w 2003, rok przed członkostwem, było 2296 gospodarstw, w 2004 r. już 3760 (oznacza to wzrost o ponad 50% w ciągu pierwszego roku członkostwa), w 2005 r. 7183 (to wzrost o blisko 100% w stosunku do roku ubiegłego – rys. 1), a w 2006 r. już 9188 gospodarstw (tempo wzrostu mniejsze – 28%). Nie tylko przybywa gospodarstw ekologicznych, ale też wzrasta liczba certyfikowanych przetwórci artykułów spożywczych, przetwarzających produkty rolnictwa ekologicznego – w 2003 r. było ich tylko 22, w końcu 2004 r. już 55, w końcu 2005 r. – 90, a na końcu 2006 r. już 156. Wyraźnie też buduje się rynek produktów z gospodarstw ekologicznych – w pierwszej połowie 2007 r. działało w Polsce co najmniej 18 hurtowni rozprowadzających taką żywność, a liczba sklepów sprzedających produkty ekologiczne była szacowana na ok. 300 w całej Polsce. Tak więc rośnie podaż tych produktów na rynku, rośnie też i popyt na nie mimo tego, iż produkty takie są przeciętnie o 50% droższe niż inne (niecertyfikowane) – jedzenie takie jest bowiem zdrowsze i smaczniejsze (Popławski, 2009).

Rys. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych kontrolowanych w Polsce w latach 1991–2005

Źródło: *Materiały...*, 2008.

Szacuje się, iż w województwie świętokrzyskim istnieją obecnie 932 gospodarstwa prowadzące działalność ekologiczną, lokując tym samym województwo na 4 miejscu w kraju pod względem liczby gospodarstw ekologicznych. Najwięcej gospodarstw ekologicznych w regionie świętokrzyskim znajduje się w powiatach: pińczowskim, kieleckim, starachowickim i ostrowieckim. Dane te oznaczają, że liczba ekologicznych gospodarstw w tym województwie wzrosła od 2005 roku aż o 277. 659 gospodarstw otrzymało certyfikaty ekologicznych gospodarstw rolnych, nadane przez jednostki certyfikujące. Każde gospodarstwo obowiązuje system kontroli, który dotyczy producentów, przetwórców i importerów żywności. Stan gruntów rolnych na terenie województwa świętokrzyskiego jest dość dobry i charakteryzuje się niskim zanieczyszczeniem nawozami i pestycydami, oraz innymi zanieczyszczeniami przemysłowymi. Poza tym w województwie istnieją doskonałe warunki klimatyczne, które także sprzyjają rozwojowi rolnictwa w regionie, głównie rolnictwa ekologicznego. Jednostki certyfikujące, zgodnie z ustawą o rolnictwie ekologicznym (Ustawa, 2004), zostały upoważnione do przeprowadzania kontroli oraz wydawania i cofania certyfikatów zgodności w rolnictwie ekologicznym. Chociaż produkcję żywności metodami ekologicznymi podejmuje coraz więcej rolników, nadal stanowi ona zaledwie 0,6% wszystkich gospodarstw rolnych w Polsce.

5. Gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne w województwie świętokrzyskim

Rolnictwo ekologiczne to system gospodarowania o możliwie zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w ramach gospodarstwa, bazujący na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego, nieprzetworzonych technologicznie. W systemie tym wyklucza się stosowanie syntetycznych nawozów mineralnych, pestycydów, regulatorów wzrostu i syntetycznych dodatków do pasz. Z definicji tej wynika, że efektywność produkcji w gospodarstwach ekologicznych jest silnie uzależniona od jakości warunków siedliskowych kształtowanych przez czynniki naturalne. Uprawy ekologiczne w województwie świętokrzyskim obejmują obszar powyżej 9600 ha użytków rolnych, z czego 130 ha obejmują uprawy warzywne, a 650 ha uprawy sadownicze. W roku 2007 zaobserwowano trend wzrostu sprzedaży trzody chlewnej produkowanej zgodnie z metodami ekologicznymi, natomiast skup mleka oraz bydła opasowego pozostawał bez zmian, prawdopodobnie z powodu braku odbiorców na te produkty. Firmy skupujące artykuły z gospodarstw ekologicznych coraz częściej, obok jakości, stawiają na zakup większych partii towaru (najmniejsza partia towaru to 25 ton), co gospodarstwom o powierzchni 1 ha (a takie dominują na tym terenie), znacznie utrudnia dostęp do krajowych i zagranicznych rynków zbytu. Dlatego małe gospodarstwa ekologiczne, aby utrzymać się na rynku i by sprostać wymaganiom rynkowym łączą się w grupy producentów i również dzięki temu mogą korzystać z różnych form wsparcia. Okazuje się, że dostęp do rynków zbytu to nie jedyny problem. Istotnym zagadnieniem ograniczającym wzrost sprzedaży produktów wytworzonych w gospodarstwach ekologicznych jest brak dostępu do nasion wytworzonych zgodnie z metodami ekologicznymi, brak odmian roślin odpornych na różnego rodzaju choroby i szkodniki, a także brak ekologicznych środków do zwalczania szkodników.

Wprowadzenie w roku 1999 dotacji do kontroli gospodarstw ekologicznych oraz po wstąpieniu do UE, dotacji do powierzchni użytków rolnych i kosztów kontroli znacznie zdynamizowało proces tworzenia gospodarstw ekologicznych. W województwie świętokrzyskim liczba gospodarstw ekologicznych z certyfikatem wzrosła z 25 w 1997 roku, do 932 w roku 2007 (tabl. 2). W skali kraju, pod względem liczby gospodarstw ekologicznych, region ten zajmuje 4 miejsce. Najwięcej gospodarstw położonych jest w powiatach: pińczowskim, kieleckim, starachowickim i ostrowieckim. Średnio na jedno gospodarstwo ekologiczne w 2006 roku przypadło 6200 złotych dotacji. Największe sumy trafiły do powiatu włoszczowskiego (9418 zł), sandomierskiego (7512 zł) oraz skarżyskiego (6904 zł). Zasadniczym celem rozwoju rolnictwa ekologicznego w województwie świętokrzyskim jest produkcja żywności o jak najwyższej jakości i wartości biologicznej, wolnych od syntetycznych środków ochrony roślin, nawozów syntetycznych, żywności nieskażonej przez GMO. Produkcja ekologiczna jest prowadzona na powierzchni ponad 9000 ha użytków rolnych. Według oceny ŚODR w Modliszewicach około 5% go-

Tablica 2

Liczba gospodarstw ekologicznych w województwie świętokrzyskim

Lp.	Powiat, gmina	Liczba gospodarstw ekologicznych sztuk			w tym								
		2005	2006	2007	2005			2006			2007		
					w okresie przestawiania		z certyfikatem	w okresie przestawiania		z certyfikatem	w okresie przestawiania		z certyfikatem
					I rok	II, III rok		I rok	II, III rok		I rok	II i III rok	
1	Busko Zdrój	51	68	77	25	13	13	17	25	26	10	17	50
2	Jędrzejów	27	29	35	2	9	16	2	2	25	6	2	27
3	Kazimierza Wielka	4	7	11	2	0	2	0	7	0	1	3	7
4	Kielce	86	107	115	30	9	47	21	30	56	8	21	86
5	Końskie	50	67	82	37	13	0	17	37	13	15	17	50
6	Opatów	55	65	76	32	23	0	10	32	23	11	10	55
7	Ostrowiec	68	77	90	34	20	14	9	34	34	13	9	68
8	Pińczów	123	148	157	25	8	90	29	21	98	15	31	111
9	Sandomierz	8	14	18	5	2	1	6	5	3	5	4	9
10	Skarżysko	4	4	8	3	0	1	0	3	1	1	3	4
11	Starachowice	89	102	124	18	0	71	13	18	71	7	15	102
12	Staszów	60	84	97	18	0	42	24	18	42	13	24	60
13	Włoszczowa	30	40	42	22	0	8	10	22	8	0	12	30
Razem województwo świętokrzyskie		655	812	932	253	97	305	158	254	400	105	168	659

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Ochrona Środowiska*, 2003.

spodarstw ekologicznych specjalizuje się w produkcji warzyw i roślin sadowniczych. Aby sprostać wymaganiom rynku gospodarstwa ekologiczne muszą łączyć się w grupy producenckie. Aktualnie w województwie świętokrzyskim w zakresie rolnictwa ekologicznego działają:

Nadnidziańskie Stowarzyszenie Producentów Rolnictwa Ekologicznego „EKO-NIDA” – ekologiczne warzywa i owoce

Powiatowe Stowarzyszenie Producentów Rolnictwa Ekologicznego „EKOTEL” w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Ponadto na etapie rejestracji jest grupa producentów w powiecie koneckim i buskim. Działa także kilka nieformalnych grup producentów warzyw lub owoców: borówki amerykańskiej, porzeczki czarnej, truskawki.

Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego ze swojej strony wspiera i promuje rolnictwo ekologiczne poprzez pomoc organizacyjną i finansową dla gospodarstw i grup producenckich działających w tej branży. W ramach pomocy udzielonej producentom żywności ekologicznej Urząd Marszałkowski organizuje i dofinansowuje udziały tych producentów w targach i wystawach branżowych, takich jak: Międzynarodowe Targi Biotechnologiczne „BioFach” w Norymberdze (Niemcy), Międzynarodowe Targi „Polagra” w Poznaniu, Międzynarodowe Targi Żywności Ekologicznej „Ekogala” w Rzeszowie itp.

Pojęcie agroturystyki jest pojęciem najnowszym, datuje się z przełomu lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Za czynniki najbardziej wpływające na rozwój agroturystyki przyjmuje się (Sznajder, Przezbórska, 2006):

- niskie dochody gospodarstw rolnych,
- urbanizację,
- redystrybucję dochodów ludności miejskiej do gospodarstw agroturystycznych i w konsekwencji na całą ludność wiejską,
- stan infrastruktury wiejskiej i wiążący się z tym poziom jej „urbanizacji” w politykę lokalnych władz samorządowych.

Domena agroturystyki jest przestrzeń zapewniająca bliskość natury i swobodę poruszania się, ograniczająca kontakt z anonimowym tłumem i stwarzająca możliwość kontaktu z innymi osobami (zarówno mieszkańcami, jak i innymi turystami). Sprzyja ona także uprawianiu sportu i rekreacji na świeżym powietrzu. Charakteryzuje się małą skalą występowania, ułatwiając nawiązywanie wzajemnych więzi, dzięki którym ponowne przyjazdy w przyszłości stają się bardziej prawdopodobne. Jej nagły rozwój był efektem przemian społeczno-gospodarczych, wyzwających poszukiwania nowych sposobów pozyskiwania dochodów. Wówczas też zaczęły powstawać Ośrodki Doradztwa Rolniczego, stowarzyszenia agroturystyczne, programy pomocowe itp. (Wiatrak, 2003).

Wzajemne relacje pomiędzy poszczególnymi formami turystyki związanej z obszarami wiejskimi i pozostałymi formami turystyki przedstawia Machnik (2008).

Korzyści ekonomiczne, wynikające z turystyki wiejskiej, łączą się z rozwojem gospodarstw rolnych, wsi i gminy poprzez dodatkowe dochody gospodarstw rol-

nych oraz samorządów. Rozwój gospodarstw agroturystycznych jest źródłem powstania i rozwoju dodatkowego rynku zbytu na produkty żywnościowe, w tym dla gospodarstw ekologicznych i różnego rodzaju usług miejscowych (rękodzielnictwa, rzeźbiarstwa).

Istniejące związki między gospodarstwami ekologicznymi, agroturystycznymi i ekoagroturystycznymi, jak już wcześniej wspomniano, są bardzo ważne, dlatego w tabelicy 3 przedstawiono liczbę tych gospodarstw w gminach wiejskich o przewadze obszarów chronionych w województwie świętokrzyskim. Liczba tych gospodarstw jest znaczna w różnych gminach.

Tabela 3

Liczba gospodarstw ekologicznych, agroturystycznych i ekoagroturystycznych w województwie świętokrzyskim współpracujących z Świętokrzyskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach (stan na 1 maja 2008 r.)

Gmina	Gospodarstwa ekologiczne	Gospodarstwa ekoagroturystyczne	Gospodarstwa agroturystyczne		
	Liczba	Liczba	Liczba	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
Baćkowice	9		1	3	6
Bałtów	13	1	7	22	51
Bliżyn	2	1	2	5	11
Bodzechów	4		2	3	7
Bogoria	14		6	21	48
Brody	4		5	10	35
Daleszyce	14	1	16	54	154
Gnojno	5				
Górno	3		8	22	57
Imielno	14				
Iwaniska	54	1	5	14	39
Kije	48	1	1	3	6
Kluczewsko	1		8	25	71
Krasocin	6	1	1	2	5
Łągów	15	4	12	40	120
Łączna	2		4	13	37
Łopuszno	10		5	10	40
Masłów	1		2	11	27

cd. tablicy 3

Michałów	15		2	7	11
Miedziana Góra	2		1	3	8
Mirzec	61	2	4	13	27
Mniów	10				
Nagłowice	1		7	21	48
Nowy Korczyn	28		1	5	10
Oksa	1		2	5	11
Opatowiec	2				
Pacanów	11				
Pawłów	45	1	6	25	71
Piekoszów	3		10	26	67
Pierzchnica	4		4	11	32
Radoszyce	27	2	1	5	15
Raków	6	1	13	48	137
Ruda Maleniecka	8		4	6	19
Sitkówka Nowiny	3				
Skarżysko Kościelne	2		1	4	12
Słupia Jędrzejowska	2		1	3	6
Słupia Konecka	5				
Smyków	8		1	1	6
Sobków	3				
Solec Zdrój	17	1			
Stopnica	3		5	18	42
Strawczyn	17				
Szydłów	8		26	75	216
Tuczępy	2		2	7	16
Waśniów	11	1	3	8	23
Wiślica	6		3	8	16
Wodzisław	1		1	3	5
Zagnańsk	2		5	18	54
Złota	8	1	2	6	12
Razem	541	19	190	584	1578

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach.

6. Podsumowanie

W województwie świętokrzyskim w 2008 r. było 1184 gospodarstw ekologicznych i 362 gospodarstw agroturystycznych z 1166 pokojami, w których znajdowało się 3160 miejsc noclegowych. Znacząca liczba gospodarstw znajdowała się na obszarach chronionych i w istotny sposób pobudzała rozwój turystyki na tych obszarach. Na podstawie dostępnych informacji z gmin i zarządów parków nie stwierdzono negatywnego wpływu turystyki na ochronę przyrody. Problem taki może w dalszej perspektywie czasowej dotyczyć jedynie turystyki w obszarze Góry Św. Anny. Rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki jako podstawy turystyki wiejskiej jest niepodważalny i uważany powszechnie jako naturalny dla obszarów chronionych. Niewątpliwie istotne znaczenie dla rozwoju turystyki na obszarach chronionych będą miały te tereny, które w umiejętny sposób wykorzystują wysokie walory środowiskowe (gleba, woda, powietrze), które są tak konieczne dla rozwoju turystyki i do produkcji ekologicznej. Natomiast produkcja ekologiczna sama w sobie poprzez wysokie wymagania w zakresie stanu środowiska (atesty), wpływa korzystnie na walory przyrodnicze obszaru chronionego poprzez właściwe ich wykorzystanie. Dodatkowym czynnikiem sprzyjającym jest możliwość konsumpcji przez agroturystów wysoko ekologicznej żywności, wyprodukowanej w gospodarstwach ekologicznych. Ta współzależność stwarza realne szanse dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki na obszarach chronionych.

Bibliografia

- Drzewiecki M. 1992. *Wiejska przestrzeń rekreacyjna*. Warszawa: Instytut Turystyki.
- Fiedor B. 2002. *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*. Warszawa: Wyd. C.H. Beck. ISBN 83-7110-868-0.
- Górka K., Poskrobko B., Radecki W. 1995. *Ochrona środowiska: problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*. Wyd. 2. Warszawa: PWE. ISBN 83-208-0976-2.
- Kowalczyk A. 2000. *Geografia turystyki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. ISBN 83-01-13047-4.
- Machnik A. 2008. *Rozwój działalności agroturystycznej w gospodarstwach rolnych*. Poznań: Dom Wydawniczy Harasimowicz.
- Materiały [2008] dydaktyczne Katedry Ekonomii i Studiów Europejskich MWSE w Tarnowie.
- Niezgoda A. 2006. *Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego*. Prace Habilitacyjne nr 24. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej. ISBN 978-83-7417-168-7.
- Ochrona Środowiska*. 2003. Warszawa: GUS. ISSN 0867-3217.
- Piontek B. (red.). 2002. *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. ISBN 83-01-13787-8.
- Popławski Ł. 2009. *Rolnictwo ekologiczne w opinii mieszkańców obszarów chronionych województwa świętokrzyskiego*. Wrocław: Uniwersytet Ekonomiczny, w druku.
- Poskrobko B. 1998. *Zarządzanie środowiskiem*. Warszawa: PWE. ISBN 83-208-1162-7.
- Siekierski J. 2002. *Rolnictwo i wieś polska wobec współczesnych wyzwań rozwojowych i integracyjnych*. Tarnów: Wyd. Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej. ISBN 83-917312-0-0.
- Sznajder M., Przezgórska L. 2006. *Agroturystyka*. Warszawa: PWE. ISBN 83-208-1607-6.

Ustawa [2004] o rolnictwie ekologicznym z dnia 20 kwietnia 2004 r. Dz. U. z 2004 r., nr 93, poz. 898.

Wiatrak A.P. 2003. *Baza agroturystyczna w Polsce i uwarunkowania jej rozwoju*. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja, nr 403 z. 90. Kraków: AR.

Tourist, Eco-Tourist and Ecological Farms as a Factor of Tourism Development within the Protected Areas of the Świętokrzyskie Voivodeship

S u m m a r y: The development of the farm tourism and ecological farms in Poland has become significant over the past few years, which calls for the necessity to deal with this issue urgently. The main driving force of the farm tourism development is searching for additional sources of income by farm manufacturers. The farm tourism does not only mean income for the farmer himself who provides services, but it also means development of the related areas, such as: folk handicraft, processing, services of different kinds, astronomy, commerce. As a consequence, it will lead to the occupational urbanisation of villagers and labour market enrichment whereas ecological economy is the natural background for the farm tourism. Apart from the social benefits, the economic ones can be distinguished as well. Tourist economy development creates an alternative for extra-farming employment and ecological manufacture development within the agricultural regions.

Key words: farm tourism, eco-farm tourism, naturally precious areas, Świętokrzyskie Voivodeship
